

Використання спадщини В.О. Сухомлинського на шляху впровадження здоров'язбережувальних технологій

Алла МАЗЧЕНКО,

директор Комарської ЗОШ I–III ступенів Великоновосілківського району

В умовах реформування соціально-економічних відносин, розгортання науково-технічного прогресу та процесів культурно-освітньої інтеграції у світі працездатність і соціальна активність фахівця визначаються не тільки його інтелектуальним рівнем, але й станом здоров'я. Тому останніми роками представники різних галузей науки звертають особливу увагу на включення до системи виховання учнівської молоді компонента культури здоров'я як невід'ємної частини загальної культури особистості. У Національній доктрині розвитку освіти наголошено, що пріоритетним завданням є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я тих, хто її оточує, як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності [1]. Отже, державна освітня політика в Україні спрямована на збереження і зміцнення здоров'я дітей і учнівської молоді та формування культури здоров'я в умовах відповідно організованого навчально-виховного процесу.

У розв'язанні проблеми формування культури особистості, зокрема культури здоров'я, все більшої актуальності набуває вивчення досвіду роботи відомих культурно-освітніх діячів та педагогів.

Особливо цінною для сучасної науки є творча спадщина талановитого педагога В.О. Сухомлинського. Ставлячи завдання виховання нового покоління свідомої молоді, він насамперед наголошував на важливості формування фізично і морально здорової особистості. З цією метою педагог постійно шукав та використовував нові організаційні форми і методи роботи. Його погляди, ідеї актуальні й для сучасної української школи.

В.О. Сухомлинський вважав, що розвиток дитини має бути гармонійним, охоплювати всі сфери її життя. На його думку, дуже важливо враховувати медичні аспекти формування, зміцнення та збереження здоров'я, хоча вони і не є визначальними. У книзі «Серце віддаю дітям» він наголошував:

«Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це насамперед турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [2]. Отже, за переконанням педагога, здоров'я людини – це індивідуально достатній та максимально можливий для певної особистості рівень гармонійного розвитку духовних, психічних і фізичних сил, що забезпечує їй ефективне та повноцінне виконання всіх соціальних, професійних та інших функцій. Ідеалом людини з високим рівнем культури здоров'я В.О. Сухомлинський вважав цілісну особистість, готову до постійного саморозвитку та самовдосконалення впродовж усього життя.

Соціальна функція культури здоров'я полягає у забезпеченні готовності індивіда до реалізації завдань суспільства з розвитку соціоприродного середовища, зі створення умов та вироблення засобів його творчого перетворення в інтересах усіх людей, з фізичного та духовного відтворення людини як представника біологічного виду та розумної соціальної істоти. Індивідуальна функція культури здоров'я є одним з вирішальних факторів гармонійного розвитку особистості, для якої здоров'я є найважливішою цінністю та загальною умовою ефективної праці, пізнання, спілкування і творчості.

У Павлівській школі, очолюваній В.О. Сухомлинським, склалося особливе розуміння здоров'я особистості та культури здоров'я. Воно не звужувалося до формування у школярів знань і набуття ними навичок здорового способу життя, а набуло більш глибокого змісту, в основі якого – прагнення до виховання в дитини усвідомленої потреби в красі оточення та красі вчинків, гармонії здорового тіла та здорового духу. В.О. Сухомлинський набагато раніше, ніж це було визнано офіційною наукою, головною метою, домінантою виховної системи та мірою розвитку особистості визначив духовний аспект її здоров'я.

Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського багатоаспектна, її пронизує проблема проектування людини, яка ґрунтується на ідеї всебічного розвитку особистості. Всі аспекти виховання (розумове, моральне, естетичне, трудове,

фізичне) він розглядав у єдності, вважаючи, що в разі упущення якогось одного моменту не вирішаться інші виховні завдання. Розумову працю В.О. Сухомлинський розглядав не просто як сидіння на уроці або вдома за книжкою. Розумова праця – це зусилля думки. Мислення в учнів з'являється там, де є потреба відповісти на запитання. Важливе місце у цьому педагог відводив проблемному навчанню, коли новий матеріал учитель подає як проблему, яку учні разом із ним повинні розв'язати. Василь Сухомлинський помітив, що думка в дітей починає працювати, якщо їх повести у ліс, на луг, у поле і там ставити дітям тисячу запитань «чому?», отримувати відповіді і досягати своєї мети. Емоційна радість, спільне переживання краси, спільне прагнення зрозуміти пробуджують мислення. За переконанням ученого, діти мають жити в світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості. У зв'язку з цим він практикував у своїй роботі уроки думки. Це були уроки на природі – подорожі до джерела живої думки. Пробудженню мислення сприяли бажання зрозуміти природні явища, спостереження за ними. Праця думки неможлива без творчості. Тому педагог залучав школярів до складання казок, написання творів, самостійного вивчення окремих тем та ін.

В.О. Сухомлинський вважав, що фізична культура є елементарною умовою повноти духовного життя, інтелектуального багатства, облагородження всіх інших сфер людської особистості. Під його керівництвом фізичне виховання спрямовувалося на зміцнення здоров'я дітей, досягнення гармонії здорового тіла і здорового духу. Головними видами занять з фізичної культури стали гімнастика і легка атлетика. Метою таких занять було виховання почуття краси рухів, сили, спритності, витривалості. Виникненню естетичного задоволення надавалося особливе значення під час виконання таких вправ, як біг, ходьба на лижах, плавання. Спорт стає засобом виховання лише тоді, коли він є улюбленим заняттям кожного. За В.О. Сухомлинським, гармонія здорового тіла і здорового духу неможлива без радості.

Поєднання різноманітних напрямів виховної роботи у школі дає змогу формувати гармонійно розвинену дитину. Основою гармонійного розвитку є духовне і фізичне здоров'я. Педагогічна система В.О. Сухомлинського розкриває максимум можливостей для формування і збереження здоров'я школярів.

Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро і зло, про гарне і погане, про красу, про час. Піклування про їхнє майбутнє здорове життя – це завдання не тільки батьків, а й педагогів. Як зазначав В.О. Сухомлинський, здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум. На думку вченого, піклування про здоров'я – це найважливіша праця вихователя.

Одним із головних напрямів діяльності школи В.О. Сухомлинський вважав дотримання

санітарно-гігієнічних вимог щодо обладнання й оснащення приміщення для занять, що сприяє збереженню здоров'я, ефективній організації розумової діяльності. Він наполягав на постійному провітрюванні приміщень, де проходять уроки та відпочивають діти. На його думку, внаслідок тривалого перебування дитини у приміщенні, тобто «кисневого голодування», можуть виникнути проблеми з очима, порушення обміну речовин, а тому дитина втрачає здатність до зосередженої розумової праці. Саме тому учні його школи тривалий час перебували на свіжому повітрі, особливо восени й у весняні та літні дні.

Ще одним не менш важливим напрямом збереження здоров'я школяра є запобігання перенавантаженню під час навчання. Необхідно, вважав педагог, індивідуально підходити до кожного учня, бачити розумову роботу кожної дитини; піклуватися про повсякчасне формування знань; не допускати, щоб навчання перетворювалося на постійне надолужування пропущеного, не підтягувати без кінця «хвосту»; надавати учневі вільний час, необхідний йому, як і свіже повітря, для здоров'я. Неприпустимим було, щоб учні молодших класів займалися розумовою працею в закритому приміщенні більш як 3 години, підлітки 12–15 років виконували домашнє завдання протягом більш як 4–5 годин, тому що це калічить дитину, згубно позначається на її здоров'ї.

Василь Сухомлинський пропонував уздовж стін школи посадити виноград, лоза якого давала б розсіяне світло і пропускала чисте повітря, тоді воно буде насичуватися киснем і очищатися від вуглекислого газу. А в зимовий час радив поставити у школі багато цитрусових рослин, які теж очищують повітря та збагачують його вітамінами.

Піклуючись про здоров'я школярів, В.О. Сухомлинський приділяв велику увагу загартовуванню: для всіх учнів це стало звичкою і було своєрідною профілактикою захворювань. У розв'язанні цієї проблеми Василь Олександрович знайшов одnodумців і вірних помічників в особі батьків школярів, котрим рекомендував рано класти дітей спати, але й рано будити. Узимку діти можуть спати з відкритою кватиркою, а влітку – на сіновалі. Дуже корисним педагог вважав перебування дітей у лісі, на лузі, біля посівів зернових культур, де повітря насичене фітонцидами, які вбивають мікробів. Дорослим він рекомендував біля вікон будинків саджати горіхові дерева, які позитивно впливають на здоров'я дитини. Все це помітно зміцнювало здоров'я школярів.

Особливу увагу директор Павлівської школи надавав харчуванню, яке, на його думку, має бути калорійним і збалансованим. Він наполягав на тому, щоб діти якомога більше влітку їли свіжих фруктів та овочів, а батьки на зиму варили повидло з шипшини, яка зберігає свої вітаміни.

Наведені погляди В.О. Сухомлинського не вичерпують усіх позитивних напрямів розвитку і втілення у практику ідеї виховання здорової дитини.

Але в сукупності вони створюють величезні можливості для педагогічної діяльності щодо зміцнення здоров'я школярів. Проаналізувавши педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського, розглянувши питання реалізації ідеї формування здорової особистості, вчителі нашої школи виокремили основні напрями й неодмінні чинники виховання учнів:

- збереження здоров'я дітей;
- безпеку життєдіяльності учнів;
- фізичне виховання;
- профілактику захворювань;
- гігієну розумової та фізичної праці;
- режим праці та відпочинку;
- медико-санітарну грамотність та обізнаність.

Зміцненню і збереженню здоров'я школярів сприяє використання педагогічним колективом різноманітних форм та методів виховної роботи. Це екскурсії в природу, уроки на свіжому повітрі, фізкультурні хвилини, спортивні змагання, рухливі ігри тощо. У навчальному закладі діє чітка система безпеки життєдіяльності учнів, введено уроки основ здоров'я, основ безпеки життєдіяльності, активно працює спортивна секція, вихованці якої мають досить вагомий результат: учні неодноразово ставали призерами районних змагань з баскетболу та футболу. Кожного року в школі відбуваються змагання з настільного тенісу, футболу, баскетболу, легкої атлетики. Доброю традицією стало проведення Дня здоров'я, «Веселих стартів», туристичних походів, змагань «Юний лицар».

Вживаються заходи з метою профілактики захворювань, загартування організму дитини та дотримання санітарно-гігієнічних норм у школі. Регулярно проводяться зустрічі учнів та батьків з підлітковим лікарем, організовано повноцінне гаряче харчування. Кожного року учні школи проходять обов'язковий медичний огляд, на основі якого відбувається зарахування учнів до медичних груп, складається «листок здоров'я». Учні із задоволенням висаджують зелені насадження та доглядають за ними. Гігієнічні потреби дітей забезпечуються повітряно-тепловим та світловим режимами, добром шкільних меблів відповідно до зросту учнів.

Над проблемою збереження здоров'я підрастаючого покоління, яке є невід'ємною складовою загальнолюдських цінностей, потрібно ретельно працювати. Охорона здоров'я громадян – одна з функцій держави. І від її виконання залежить розвиток держави та її місце серед інших країн світу. Тому важливо вживати заходи як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях, на рівні шкіл щодо поліпшення стану здоров'я дітей. Розв'язанню цієї проблеми сприятиме вивчення та аналіз педагогічних поглядів видатних діячів минулого та сучасності, зокрема творчої спадщини В.О. Сухомлинського.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – №33. – 23 квітня. – С. 4–6.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976–1977. – Т. 3. – С. 9–279.

Анотації

Алла МАЗЧЕНКО

Використання спадщини В.О. Сухомлинського на шляху впровадження здоров'язбережувальних технологій

У статті аналізуються ідеї В.О. Сухомлинського щодо збереження здоров'я дітей, профілактики захворювань у період навчання в школі. Пропонується активно впроваджувати в сучасному ЗНЗ систему оздоровлення, запропоновану вченим, звертатися до його творчого досвіду з метою розв'язання проблеми зниження рівня здоров'я школярів.

Ключові слова: здоров'я, гармонійний розвиток особистості, духовний аспект здоров'я.

Алла МАЗЧЕНКО

Использование наследия В.А. Сухомлинского на пути внедрения здоровьесберегающих технологий

В статье анализируются идеи В.А. Сухомлинского относительно сохранения здоровья детей, профилактики заболеваний в период обучения в школе. Предлагается активно внедрять в современном общеобразовательном учебном заведении систему оздоровления, предложенную учёным, обращаться к его творческому опыту с целью решения проблемы снижения уровня здоровья школьников.

Ключевые слова: здоровье, гармоническое развитие личности, духовный аспект здоровья.

Alla MAZCHENKO

Using the heritage of V.O. Sukhomlynskyi for the introduction health-saving technologies

The article analyzes the ideas of V.O. Sukhomlynskyi about the preservation of health of children, diseases prevention during training at school. It is proposed to actively implement into the modern general educational school the system of improvement, suggested by the scientist and also refer to his creative experience for solving problem of reducing the level of health of schoolchildren.

Keywords: health, harmonious development of personality, spiritual aspect of health.